ય લેખમાલા નં. ૭

-દીઓ અને ઉચ્ચ દરજ્જાની નોકરી.

(૨૦ મા માર્ચ ૧૯૧૭ ને દિવસે વડી ધારા
સભામાં રજુ કરેલા ઠરાવ પર
ઑ. મી. બસુનું ભાષણ.)

હોમ રૂલ લીગ ફૉર ઇન્ડિયાની
મુંબાઈની શાખા તરફથી
પ્રસિદ્ધ કરનાર,

શંકરલાલ ઘેલાભાઇ બેન્કર, એમ. એ.
૨૫૧, હૉર્નબીરોડ, મુંબાઈ.

કીમત બે પૈસા, ૫૦ નકલની કીમત રા. ૧-૦-૦
પોષ્ટેજ જુદું

৭০৮৫

Printed by Chintaman Sakharam Deole, at the Bombay Vaibhav Press, Sarvants of India Society's Building, Sandhurst Road, Girgaon, Bombay

and

Published by Shankerlal Ghelabhai Banker, M. A.
251 Hornby Road, Bombay.

આઈલીંગ્ટન રીપોર્ટ સંબંધી ઠરાવ.

ઑ. મી. બસુનું ભાષણ

સરકારી નોકરી માટેના કમીશનના રીપોર્ટ સંબંધી પંડિત માલવીઆએ જે ઠરાવ તા. ૨૦ મી માર્ચ ૧૯૧૭ ને દીને વડી ધારાસભામાં રજૂ કર્યા હતો, તે ઉપર ઑ. મી. બસુએ કરેલાં ભાષણનો સંપૂર્ણ હેવાલ નીચે મુજબ છે.

સાહેબ,

હું આ સવાલ ઉપર બોલવા ઉભા થવાની સાથી પહેલીજ તક લઉં છું કે જેથી કરીને ઠરાવને નામે અમારી સામે ટીકા કર્યા પછી ઠરાવ ખેંચી લઇ, અમને જવાબ આપતા અટકાવવાની હીચકારી વર્તણુક માટે ઠરાવ રજૂ કરનાર દોષિત થાય નહિં કે તેને થવા દેવામાં આવે નહિં. મારી ખાત્રી છે કે મારા મિત્ર પંડિત માલવીઆ આવી ચાલ ચલાવેજ નહિં, પણ છતાં પ્રમુખ મને પછી વાંધો કાઢી બોલતો અટકાવે નહિ, તે માટે હું પહેલીજ ક્ષણે બોલું છું. આપણી આગળ જે ઠરાવ લાવવામાં આવ્યો છે તે સંબંધી હું થોડીક ટીકા કરીશ. સાહેબ, આ કમીશન કેવા સંજોગોમાં,—શા માટે સ્થપાયું હતું! હિંદના દરેક ભાગમાંથી એક સરખો પોકાર, ચાલુ પોકાર ઉઠી રહ્યો હતો કે અમને હિંદીવાનોને અમારા દેશની ઉંચા પગારની નોકરીમાંથી જે ભાગ વ્યાજબી રીતે મળવો જોઇએ તેમાંથી અમને અયોગ્ય રીતે અને અન્યાયપૂર્વક દૂર રાખવામાં આવ્યા છે, અને સાહેબ, આ પોકારને માટે એક સાચું અને સારૂં કારણ હતું. રાજ્યકર્તાઓ આવે અને જાય, વાઇસરાયો આવે અને જાય, હું તેમને વિષે માનપૂર્વક બોલું છું, પણ તેઓ આ દેશના રાજ્ય કારભારની પ્રવૃત્તિના સ્વરૂપ ઉપર માત્ર સ્હેજ સ્હાજ છાપ મુકી જાય છે. ધારાસભાના સભાસદો સભામાં બેસે, વાતો કરે, એક બીજાને ગાળો દે, અને પછી તેમને નાશી જવાની રજા પણ મળે, પરંતુ તેઓ પણ, તેમના હાલના બંધારણ પ્રમાણે, જીવનવ્યવહારમાં કશી ગણત્રીમાં નથી. પણ હિંદી સનદી નોકરી, કે જે સંસ્થા હંમેશ ટકી રહે છે, તેજ ખરેખર અગત્યની છે. માણસો આવે અને માણસો જાય, પણ મારા મિત્રો, સનદી નોકરીના સભ્યો કહે છે કે તેઓ અને તેમનો સંપ્રદાય કે જે માટે તેઓ વ્યાજબી રીતે મગરૂર છે, તે હમેશ સુધી રહેશેજ. પણ અફસોસ! તેઓ મમતી અને જડ થઇ જાય છે. તેઓ ભલા માણસો છે, હિંદના લોકોના માટે તેમનાથી જે કાંઇ થઇ શકે તે સઘળું કરવાના એકજ ઉદ્દેશથી તેઓ પ્રેરાયેલા છે,

આ સઘળું આપણે એકદમ કબુલ કરીએ છીએ, પણ હિંદના લોકો કે જેના ભલાને માટે તેઓ મથી રહ્યા છે, તેમના ઉપર તેમના રાજ્ય કારભારની શું અસર થાય છે તે તેઓ કોઈ કોઈ વખતે જોઈ શકતા નથી. સાહેબ, તેથી દેશના રાજ્ય કારભારમાં હિંદીવાનોને પૂરતો ભાગ મળવો જોઇએ, તેમને સનદી નોકરીમાં દાખલ થવાની સગવડ કરી આપવી જોઇએ—એ મોટો નિયમ સ્વીકારાવવાને અમે હિંદીવાનો લાંબો વખત થયા આગ્રહ કરીએ છીએ–તે અમારે માટેજ–નહિં કે તે નોકરીઓને માટે–નહિં કે તે મોટા પગારોને માટે–પણ સરકારના ઉંચા રાજ્ય તંત્રમાં અમારો હક નોંધાવવાને માટે, તેમાં અમારો હિસ્સો મેળવવાને માટે.

માટે, સાહેબ, આ કારણસર અમે વિલાયતની સાથે હિંદમાં પણ સનદી નોકરીને માટે પરીક્ષા લેવાય એમ માંગીએ છીએ. જરા વિચારો, સાહેબ, કે જો અંગ્રેજ યુવકોને એમ કહેવામાં આવે, કે વિલાયતની સનદી નોકરીને માટે લાયકાત મેળવવા કામસચાટકા જાય, ત્યાંની ભાષા,–તેઓ કઈ ભાષા બોલે છે તે મને ખબર નથી–પણ ત્યાંની ભાષા શીખો, ત્યાંની ભાષામાંજ પરીક્ષાઓ પસાર કરો અને પછી વિલાયતમાં કારભાર ચલાવવા પાછા જાઓ, તો તે વ્યવસ્થા તરફ અંગ્રેજોની વૃત્તિ કેવી હોય ? અમારી સ્થિતિ–પણ તેવીજ છે. આ એક અંતિમ દાખલો લીધો છે તે બન્ને સંજોગો તદ્દન સરખાજ છે એમ જણાવવા નહિ, પણ હાલની વ્યવસ્થાથી ઉભી થતી મુસ્કેલી–બલ્કે તેનું બેહુંદા પણું, બતલાવી આપવાનેજ. તમે હીંદી યુવકોને તમારી પોતાની ભાષામાં મુશ્કેલ પરીક્ષાઓ પસાર કરવાનું કહો છો; તમે ઘડી ભર પણ સમજી શકો છો કે આ ભાષાની કસોટીથી તમે અમારા ઉપર કેટલો ભારી બોજો નાંખો છો ? તમે તેથી કેમ સંતોષ પામતા નથી તે અમે સમજી શકતા નથી; તમારી ભાષા ઘણી મુશ્કેલ છે છતાં તે શીખવાનો બોજો અમારી ઉપર નાંખીને તમને સંતોષ થતો નથી, પણ તમે આગળ વધીને અમને પરીક્ષા આપવાને તમારે દેશ જવાનું કહો છો; અમે અમારા દેશમાંજ તમારી પરીક્ષાઓની કસોટીમાંથી પાર ઉતરવાને બનતું કરીએ, અને અંગ્રેજી યુવકોના બરોબરીઆ ગણાવાને લાયક ઠરીએ, તો પછી; અમે પૂછીએ છીએ, કે, "અમને સનદી નોકરીમાં શા માટે દાખલ નહિં કરો." કમીશનરોનો રીપોર્ટ કહે છે કે "તે બસ નથી, બીજી વાતોનો પણ વિચાર કરવાનો છે." હું તે ના પાડતો નથી, તમે કહો છો કે "અમારે માત્ર તમારી ભાષાજ શીખવાની નથી પણ અમારી પરીક્ષાઓ પસાર કરવાને વિલાયત જવાની જરૂર છે." વારુ, સાહેબ, આ વાત વ્યાજબી હોય કે નહિ, આ વ્યવસ્થા માનવ જાતીની ઉંચી અદાલતમાં ન્યાયી ઠરે કે નહિ પણ અમે તે સ્વીકારી છે–તે સામે

વાંધો ઉઠાવીને સ્વીકારી છે, અને અમે કહીએ છીએ કે જો તમે એમ ધારતા હો કે સરકારી નોકરીમાં દાખલ થવા ઈચ્છતા યુવકોને જોઇતો અનુભવ મેળવવાને માટે વિલાયતમાં રહેવાની જરૂર છે, તો અમે તેમને ત્યાં રાખીશું, પણ તેમને આ દેશમાંજ તેમની પરીક્ષાઓ પસાર કરવા દઈ, સનદી નોકરીમાં દાખલ થવાની ખાત્રી સાથેજ જવાદો. આ અમારો મુદ્દો છે. સાહેબ, કમીશને અમારે માથે આ ૨૨ મોટા પુસ્તકો ફેંકયા છે, પણ તેથી વળ્યું શું? જો તમે અમને હિંદીવાનોને તક આપી હોત, તો અમે તમારી ભાષા શીખીને, થોડે ઘણે અંશે પણ શીખીને હરીફાઇ કરી શકતે—પણ કમીશને અમારા હક્ક તપાસ્યા છે અને તેઓ તેમના ચુકાદામાં કહે છે કે "અમે દરવાજા ઉપર તાળાં પર તાળાં માર્યાં છે, અમે પરીક્ષાને માટે ૨૨ ની ઉમર કમી કરીને ૧૭ ની ઉમર નક્કી કરી છે, કારણ કે ૧૭ની ઉમર અમારા નિશાળ છોડી જતાં યુવકોને અનુકુળ છે, તમને અનુકૂળ નહિં હશે પણ અમને છે. અમે વધારે પણ કર્યું છે—અમે કહીએ છે કે પરીક્ષા પહેલાં ઉમેદવારે વિલાયતની જાહેર સ્કુલમાં ત્રણ વરસ રહેવું જોઇએ, અમે તેથી પણ વધારે કર્યું છે—અમે (પરીક્ષા માટેની) ભાષાઓમાંથી સંસ્કૃત, આરાબીક અને પર્શિયન કાઢી નાંખી છે. તમને સંતોષ નથી થતો! આને બદલે, મહારાણીના ઢંઢેરાને અગવડભર્યા કાગળીયા તરીકે તદન બાજૂએ મૂકયો છે છતાં, અમે તમારી બધી તકો લઈ લીધી નથી, તેથી તમને સંતોષ નથી થતો! અમે તમને હિંદમાં હરીફાઇ કરવાને માટે ૭ જગાઓ આપી છે, શું તમને તેથી સંતોષ નથી થતો?" હું તમને પૂછુંછું, સાહેબ, હું સનદી નોકરીઓના પ્રતિનિધિઓ કે જેઓ મારી વિરૂદ્ધ છે, નહિ, હું તેમની માફી ચાહું છું, હું વિરૂદ્ધ નહિ, પણ મારી સામે બેઠા છે એમ કહીશ હું તેમને પૂછુંછું કે અંગ્રેજ યુવકો માટે આવી વ્યવસ્થા સૂચવી હતો તો વિલાયતમાં કોઇ પણ અંગ્રેજ તે સ્વીકારે એમ આશા રાખી શકતે? પણ જો તેઓ તેમને પોતાને માટે સ્વીકારે નહિ, તે શું તેઓ અમારી હિંદમાં સ્વીકારવાની આશા રાખે છે! આ નેકબખ્ત કમીશન કે જેનો ખરચ કોણ જાણે કેટલા હજાર પાઉંડ થશે પણ જે, બેશક, તેના સભાસદોને ખેતાબો અપાવશે, તે કમીશનના રીપોર્ટમાંની આ તો માત્ર એકજ વાત છે. પણ આ વાત, આ એકજ વાતથી સાફ જણાતું નથી કે કમીશનરો એ જે કાર્ય કર્યું છે તે હિંદના લોકો સ્વીકારે તેમ નથી. તે તેમની સમજ શકિતને એક અપમાન બરાબર છે; તે તેમના હકકોનો નકાર છે. જો અમને સાફ સાફ ભાષામાં કહેવામાં આવે કે "તમારે માટે સનદી નોકરી બંધ છે" તો અમે સમજી શકીએ. સાફ સાફ વાત અમે સમજી શકીએ પણ આ ઢોંગ, અમે સમજતા નથી.

હું કહું છું આ હિંદની સમજ શક્તિને અપમાન છે. સાહેબ, આ કમીશનનો ઉપયોગ શું, હિંદમાં માત્ર સાત નોકરીઓ માટે પરીક્ષા લેવાય તે સારૂ આ પૈસા, આ શકિતનો વ્યય શું? અને આ સાત નોકરીને માટે પણ શું સરતો! આ સાત નોકરીઓ આપવાની છે પણ તે જાહેર ખુલ્લી હરીફાઇથી નહિ, પણ આપણી યુનીવર્સીટીની પસંદગી પ્રમાણે; વારૂ સાહેબ, આ પણ એક અમને દૂર કરવાનો પ્રયત્ન છે. હું આ વખતે આ સભામાં કમીશનની ભલામણો વીષે ચર્ચા કરવા માંગતો નથી; હું તો માત્ર એક મોટી ચેતવણી આપવા ઉભો થાઉં છું અને તે એજ કે કમીશનનો રીપોર્ટ છોડી દેવોજ બ્હેતર છે. કારણ કે હવે સંજોગો બીલકુલ બદલાઈ ગયા છે. લડાઇના બે વરસથી હિંદની સ્થિતિ લગભગ ૫૦ વરસ જેટલી આગળ વધી છે. આ કમીશન તો કાલક્રમ વિરોધ છે તેને પડતુ મૂકો તેથી હિંદ દીલગીર થશે નહિ. પણ જો હિંદની લાગણી તપાસ્યા વગર હિંદના લોકોને કમીશનની ભલામણો કેટલે સુધી સ્વીકારવા લાયક છે તે શોધી કાઢયા વગર, અને જે વર્ગને માટે આ કમીશન નીમવામાં આવ્યું હતું, તે વર્ગને આ ભલામણો કેટલી નામંજૂર છે તે જાણ્યા વગર તમે આ કમીશન ઉપર કામ લેશો, તો તમે એક મોટું જોખમ ખેડશો, ખરે! તમે અસંતોષની વાત કરોછો, તમે બેદીલી વિષે બોલો છો, પણ એ અસંતોષ, એ બેદીલી વધે, મજબુત થાય એવાં પગલાં લો નહિ. પ્રભુને ખાતર એવું કાંઈ પણ કરો નહિ કે જેથી કરીને હાલના સંજોગોમાં હિંદી સરકારના ઈરાદા માટે જે કાંઈ શક છે તેથી પણ વધારે શક ઉભો થાય. કારણ કે, સાહેબ, હોમ રૂલ મળે કે નહિ, સંસ્થાનોના જેવું સ્વરાજ્ય આવે કે નહિ, ૨૦ વરસમાં આવે કે પચાસમાં આવે, પણ અમને તો લાગશે, અમને હરરોજ લાગે છે કે, ભવિષ્યમાં ગમે તે થાય, પણ જો તમે સનદી નોકરીમાં હિંદીવાનોને વધારે સંખ્યામાં લઇને હિંદને દેશના રાજ્ય કારભારમાં વધારે ભાગ આપશો તો બીજા સવાલો બાજૂએ મૂકતાં, તમે તમારૂં રાજ્ય બંધારણ હાલ છે તે કરતાં વધારે રૂચિકર પ્રિય બનાવશો. માટે, સાહેબ, હું ધારૂં છું કે મારા માનવંતા મિત્ર, પંડીત માલવીયાએ જે વિનંતિ કરી છે કે આ સભાના સભાસદોનો અભિપ્રાય ખુલ્લા વાદવિવાદથી મેળવ્યા વગર તથા જાહેર પ્રજાનો મત જાણ્યા વગર આ કમીશનના રીપોર્ટ ઉપર કાંઈ પણ પગલાં લેવા નહિ, તે અતિ મધ્યમ સરની છે.

કારણકે, સાહેબ, જો તમે આમ નહિં કરો, તો શું થશે? કમીશન સનદી નોકરીના સભાસદોને વધારે પગાર, રજા અને પેનશનને માટે વધારે સગવડો, અને નોકરી ઉપર વધારે સત્તા આપે છે, પણ તે નોકરીમાં દાખલ થનાર

હિંદીઓના ઉપર વધારે બંધનો નાંખે છે. શું તમેજ તમારા દાવાનો ન્યાય કરશો! તમે કરી શકો છો. તમે આબરૂદાર અને પ્રમાણિક છો, પણ પોતેજ પોતાના દાવાનો ન્યાય કરવાની કોણ હીંમત કરી શકે? કોણ, અને સાહેબ, આ બાબત કે જેમાં વાંધો વ્યવહારૂ રીતે અમારી અને સનદી નોકરી વચ્ચેજ છે? જાહેર ટીકા, જાહેર ચર્ચાથી આ બાબત ઉપર જે અજવાળું પડી શકે તે વગર, તમનેજ તમારા દાવાનો ચુકાદો આપવાની ગંભીર સત્તા સોંપવામાં આવે તે વ્યાજબી છે! સાહેબ, મારાથી કાંઈ તપીને બોલાઈ ગયું હશે અને જો બોલાઈ ગયું હોય તો હું તે માટે આ સભાની અંતઃકરણ પૂર્વક માફી માગું છું. તે ઘણે અંશે તો આજે સવારના બનાવથી મને જે ક્ષોભ થયો હતો તેને લીધે હશે. પણ તે કદાચ આ કમીશન કે જેના તરફથી અમને ઘણી આશા હતી, તેની ભલામણથી અમોને જે નાશીપાશી થઇ છે તેને લીધે પણ હોય. પણ તે બધું બાજુએ મૂકી, તમારામાંથી દૂર કાઢી, મને હિંદના એક નમ્ર વકતા તરીકે ગણી, હું વકીલ વગર ન્યાયની અદાલત આગળ હાજર થાઉં ત્યારે તમે મને જેટલી છુટ આપો, તેટલીજ છુટ આપો. મને માત્ર હિંદની કારોબારી સરકાર આગળ અરજ કરનાર શખ્સ તરીકે લેખો, હું આશા રાખું છું કે તમે મને એટલી છુટ આપશો, અને મારો પક્ષ રજૂ કરવામાં જે કાંઇ ખામીઓ હોય તે દરગુજર કરશો. મને આશા છે કે તમે મારા માનવંતા મિત્ર પંડીત મદન મોહન માલવીઆએ કરેલી અરજ ધ્યાનમાં રાખશો અને હું એટલુંજ કહીશ કે, તમે ગમે તે કરો, પણ તે કરતાં પહેલાં વિચાર કરો, અને દેશને તેના ચુંટી કાઢેલા પ્રતિનિધિઓ મારફતે પોતાનો મત દર્શાવવાની તક આપો.

Bombay Home Rule Series.

No. 1 The Policy of the Home-Ruler. Price half anna

No. 2 Comparative income and poverty of India. Price half anna

No. 3 Shall Colonies rule India?

Speech by Mr. H. S. L. Pollock. Price two annas.

No. 4 Indentured Indian Labour. Price two annas.

No. 5 Indians and Public Services. Price half anna.

स्वराज्यलेखमाला

नं. १ मुदतबंदी मजुरपद्धति. किं. १ आणा.

नं. २ हिंदी लोक व ऊच्च दर्जोच्या नोकऱ्या किं. अर्धा आणा.

स्वराज्यपत्रिका

नं. १ होमरुल लीगला काय पाहिजे आहे

नं. २ पार्लमेंटमधील हिंदुस्थान.

नं. ३ हिंदुस्थानला स्वराज्य कां पाहिजे याचें एक कारण.

नं. ४ शिक्षण आणि स्वराज्य.

नं. ५ हिंदुस्थानचें भयंकर दारिद्र्य.

किंमत प्रत्येकीं पाव आणा.

સ્વરાજ્ય લેખમાલા

નં. ૧. સ્વરાજ્ય શા માટે ?

નં. ૨. સ્થાનિક સ્વરાજ્ય

નં. ૩. પ્રાન્તિક સ્વરાજ્ય

નં. ૪. રાષ્ટ્રીય સ્વરાજ્ય

નં. ૫. સુધારાની યોજના

(મુંબાઇની પ્રાન્તિક કૉંગ્રેસ કમિટિએ ઘડેલી)

નં. ૬. હિન્દ અને સંસ્થાનો

નં. ૭. હિન્દી લોક અને ઉચ્ચ દરજ્જાની નોકરી

સ્વરાજ્ય પત્રિકા

નં. ૧. પાર્લામેન્ટમાં હિન્દ

નં. ૨. સામ્રાજ્યમાં સ્વરાજ્ય શા માટે ?

નં. ૩. કેળવણી અને સ્વરાજ્ય

નં. ૪. હિન્દની ગરીબાઇ

વાર્ષિક લવાજમ આના બાર (૦–૧૨–૦)

સ્વરાજ્ય લેખમાલા છુટક નકલ બે પૈસા, ૫૦ પ્રતોની કીં. ૧–૦–૦

સ્વરાજ્ય પત્રિકા „ „ ૧ પૈસો, ૧૦૦ પ્રતોની કીં. ૧–૦–૦

[illegible] BE HAD AT:—THe Home Rule League,

251, Hornby Road, Fort, BOMBAY.